

Łukasz Wojcieszak

dr hab., prof. PŚk, Politechnika Świętokrzyska

ORCID: 0000-0002-9166-4464

BEZPIECZEŃSTWO GAZOWE SŁOWACJI. PERSPEKTYWY I BARIERY DYWERSYFIKACJI

Wprowadzenie

Słowacja jest państwem zaopatrywanym przede wszystkim w surowiec pochodzący z obszaru Federacji Rosyjskiej. Bliskie relacje energetyczne z Rosją, od lat utrzymywane przez Słowację, przekładają się na stosunki polityczne łączące oba państwa. Kluczową determinantą tej współpracy są warunki geopolityczne; ze względu na swoje strategiczne położenie Słowacja jest państwem przez teren którego odbywa się tranzyt gazu ziemnego dostarczanego do wielu państw europejskich. Wydatnie zwiększa to bezpieczeństwo gazowe Słowacji, a celem władz w Bratysławie jest utrzymanie tego stanu rzeczy. Na przeszkodzie stoi jednak wdrażanie projektów osłabiających tranzytową pozycję Słowacji.

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki bezpieczeństwa gazowego Słowacji. W tym kontekście istotne będzie wskazanie kluczowych dostawców tego strategicznego surowca na Słowację, a także scharakteryzowanie kooperacji tego państwa z najważniejszym importerem, jakim jest Federacja Rosyjska – należy przy tym zadać pytanie o znaczenie Rosji w polityce bezpieczeństwa Słowacji. Nie mniej istotne jest przedstawienie możliwości dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu na obszar Słowacji i, co za tym idzie, wskazanie perspektyw zapewnienia bezpieczeństwa gazowego tego państwa.

Pomimo silnej zależności od dostaw gazu ziemnego z Rosji Słowacja czyni starania, aby zdywersyfikować dostawy gazu ziemnego na swoje terytorium, czego wyrazem jest rozbudowa połączeń z państwami sąsiednimi. Z uwagi na to, że w przyszłości zwiększy się zapotrzebowanie Słowacji na gaz ziemny, ważne jest dążenie do zacieśnienia regionalnej współpracy, która pozwoli zmniejszyć zależność od gazu otrzymywanego z obszaru Federacji Rosyjskiej. Inicjatywą taką jest w szczególności Trójmorze, mające kształtować kooperację między Morzem Bałtyckim, Adriatyckim i Czarnym. W niniejszym artykule dominuje opis, autor zastosował także metodę prognostyczną oraz metodę porównawczą.

Charakterystyka bezpieczeństwa gazowego Słowacji. Znaczenie Rosji

Słowacja należy do grupy państw niemal całkowicie uzależnionych od dostaw gazu ziemnego z zewnątrz¹. W ramach rynku RWPG, a więc w czasach istnienia Czechosłowacji, tanie dostawy gazu zapewniał ZSRR. Z tego powodu nie istniała potrzeba dywersyfikacji dostaw tego paliwa, podobnie jak ropy naftowej. Po rozpadzie ZSRR fakt ten stanowił zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego Słowacji. Zużycie energii na Słowacji na przestrzeni 20 lat od powstania niepodległego państwa w 1993 r. spadło tylko nieznacznie, o ok. 6%². Zużycie gazu ziemnego na Słowacji w 2016 r. wyniosło nieco ponad 4,8 mld m³, przy czym ok. 98% krajowego zużycia gazu pochodziło z importu, natomiast wydobycie tego surowca wyniosło 89 mln m³³. Wydobycie gazu na Słowacji wykazuje tendencję spadkową; dostępne zapasy nie przekraczają 5% dotychczas stwierdzonych zasobów. Największym problemem wydaje się być zastąpienie wydobytego gazu nowo odkrytymi zasobami⁴.

Istotnym problemem jest kwestia magazynowania gazu. W Europie Środkowej popyt na usługi magazynowania może się zwiększać, szczególnie ze względu na rosnące zużycie gazu ziemnego, spadek produkcji krajowej oraz wysoką

¹ Fakt ten w istotny sposób wpływa na bezpieczeństwo gazowe państwa, wiążące się z niezakłóconym funkcjonowaniem gospodarki zaopatrzonej w niezbędne zasoby tego surowca, por. M. Błoński, *Bezpieczeństwo energetyczne jako element systemu bezpieczeństwa zbiorowego Unii Europejskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne wyzwaniem XXI wieku*, red. Z. Lach, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2013, s. 15–16.

² S. Mothana Obadi, M. Korček, *Energetická bezpečnosť Európskej únie so zameraním na ropu a zemný plyn: Teoretické pohľady a empirické dôkazy*, SAV, Bratislava 2014, s. 159.

³ *Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok plynu*, Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, <http://www.economy.gov.sk/uploads/files/o12GkcSI.pdf> [dostęp: 5.03.2018].

⁴ *Stratégia energetickej bezpečnosti SR*, Slovenská inovačná a energetická agentúra, s. 59, https://www.siea.sk/materials/files/poradenstvo/legislativa/strategia_eb/seb.pdf [dostęp: 15.03.2018]. Gaz ziemny w znacznych ilościach znajduje się na obszarach wymagających kosztownych poszukiwań geologicznych, wobec czego istotne jest wsparcie środowiska biznesowego gotowego do inwestowania w te projekty. W przypadku wymagających projektów ważne jest przynajmniej częściowe zmniejszenie ogólnego zakresu ryzyka dla inwestora; *ibidem*, s. 60.

zależność od importu (głównie z terytorium Federacji Rosyjskiej⁵). Podziemne magazynowanie gazu ziemnego na Słowacji odgrywa ważną rolę w równoważeniu sezonowego popytu na surowiec⁶, jednak ważne jest zwiększenie pojemności magazynowych. Podziemne magazyny gazu na Słowacji znajdują się w południowo-zachodniej części państwa. Operatorzy świadczą usługi magazynowania surowca także dla kilku zagranicznych spółek gazowniczych, zaś dla potrzeb Słowacji wykorzystywany był podziemny magazyn znajdujący się w Czechach. Zbiornik Bojanovice służy równoważeniu słowackiej sieci dystrybucji, oferując dodatkowe możliwości zapewnienia bezpieczeństwa dostaw gazu dla odbiorców w gospodarstwach domowych⁷.

Słowacja pozostaje jednym z najbardziej wrażliwych na zakłócenia dostaw gazu państw UE⁸. Gazyfikacja na Słowacji utrzymuje się na poziomie 94%. Przerwa w dostawach surowca stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa⁹. Słowackie sieci są przystosowane do przesyłu blisko 90 mld m³ rocznie, podczas gdy krajowe zapotrzebowanie wynosi ok. 5 mld m³ rocznie. Przesył płynącego na Zachód gazu przez lata gwarantował Słowacji bezpieczeństwo dostaw. Z tego względu zasadniczym celem słowackiej polityki gazowej jest utrzymanie tranzytowej roli państwa. Problemem okazały się jednakże rosyjsko-ukraińskie konflikty gazowe, które skłoniły Słowację do rozbudowy połączeń transgranicznych, zapewniających jej bezpieczeństwo na wypadek zakłóceń w dostawach ze Wschodu¹⁰.

W listopadzie 2008 r. podpisano długoterminową umowę tranzytu gazu pomiędzy Eustream i Gazprom Export. Umowa obowiązuje od 1 stycznia 2009 r., okres ważności wynosi 20 lat¹¹. Słowacja otrzymuje rosyjski gaz przede wszystkim za pośrednictwem rurociągów biegnących przez terytorium Ukrainy.

⁵ Rosja jest jednym z kluczowych dostawców gazu do państw europejskich. Państwo to uczyniło z tego faktu zasadniczy atut w relacjach międzynarodowych, skutecznie prowadząc „dyplomację surowcową”. Jak zauważył Stanisław Bieleń, Rosja jest mocarstwem jądrowo-surowcowym. O ile czynnik wojskowo-strategiczny działa raczej destruktywnie, gdyż wzmacnia podejrzliwość świata wobec Rosji, to czynnik surowcowo-energetyczny działa przeciwnie, ponieważ prowadzi do wzrostu konstruktywnego zainteresowania Rosją różnych państw; S. Bieleń, *Czas próby w stosunkach międzynarodowych*, Aspra, Warszawa 2017, s. 186.

⁶ *Stratégia energetickej bezpečnosti...*, op. cit., s. 57.

⁷ *Správa o výsledkoch...*, op. cit.

⁸ *Slovensko ostáva jednou z najzraniteľnejších krajín EÚ v prípade prerušenia dodávok plynu*, Webnoviny.sk, 24.11.2017, <https://www.webnoviny.sk/slovensko-ostava-jednou-z-najzranitelnejších-krajín-eu-v-případe-prerušenia-dodavok-plynu> [dostęp: 15.01.2019].

⁹ P. Szalai, *Budúcnosť zemného plynu vidia na Slovensku aj zástancovia obnoviteľných energií*, Oplyne.info, 28.03.2017, <http://www.oplyne.info/buducnost-zemneho-plynu-vidia-na-slovensku-aj-zastancovia-obnovitelnych-energií> [dostęp: 19.12.2018].

¹⁰ T. Dąborowski, J. Groszkowski, *Słowacja: poszukiwanie nowego miejsca na mapie gazowej regionu*, „Analizy OSW”, 27.05.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-05-27/słowacja-poszukiwanie-nowego-miejsca-na-mapie-gazowej-regionu> [dostęp: 9.06.2017].

¹¹ *Správa o výsledkoch...*, op. cit.

Stąd też problemem były spory ukraińsko-rosyjskie, z których największy miał miejsce w 2009 r.¹² Kryzys ten spowodował niepokój co do stabilności zaopatrzenia w surowiec oraz wpłynął na wzrost świadomości konieczności zapewnienia dywersyfikacji dostaw (dlatego też Słowacja poparła plan budowy gazociągu Nabucco)¹³. Warto zauważyć, że w wyniku konfliktu gazowego pomiędzy Ukrainą i Rosją w 2009 r. Słowacja codziennie traciła aż 100 mln euro, natomiast recesja spowodowana zakłóceniami dostaw surowca poskutkowała spadkiem PKB tego państwa o 1–1,5%¹⁴.

Słowacja od dziesięcioleci z powodzeniem współpracuje z Rosją. Obecna umowa ze słowackim operatorem Eustream w sprawie dostępu do słowackiego systemu przesyłu gazu i transportu gazu została przedłużona do 2050 r. Słowacja w zakresie tranzytu gazu jest kontynuacją Ukrainy. Biorąc pod uwagę trudne relacje między Ukrainą a Rosją, nie można liczyć na nieprzerwany odbiór surowców przez ukraiński system przesyłu gazu. Wszystko może się zdarzyć, w tym także z powodu przestarzałości technicznej, a więc z niepewności tego systemu, lub z powodu nadmiernego wzrostu ukraińskich stawek tranzytowych, co spowoduje, że rosyjski gaz stanie się niekonkurencyjny na europejskim rynku. Słowacja, oczywiście, chce w każdym razie pozostać krajem tranzytowym, dlatego też zainicjowała budowę rurociągu omijającego Ukrainę¹⁵.

Ograniczając dostawy na Słowację, Rosja zmniejsza ilość gazu dostępnego na unijnym rynku i przyczynia się do wzrostu ceny surowca na europejskich giełdach. Gazprom tłumaczy się problemami technicznymi i procedurą napełniania magazynów, jednak władze Słowacji uznają te tłumaczenia za niewiarygodne. Bratysława sprzeciwiła się rezygnacji z przesyłania gazu przez terytorium Słowacji na Ukrainę, co utrudnia Ukraincom pozyskanie na zachodnich rynkach gazu w cenie konkurencyjnej względem proponowanych przez Gazprom. Co ciekawe, choć Słowacja krytykowała sankcje wobec Rosji i sprzeciwiała się rozmieszczeniu dodatkowych sił NATO na swoim terytorium, podobnie jak podczas

¹² Poważne konsekwencje miał także kryzys z początku stycznia 2006 r., jednak państwa członkowskie UE nie wyciągnęły z niego właściwych wniosków ani nie przedsięwzięły adekwatnych działań, co było kluczową przyczyną kolejnych problemów trzy lata później; M. Mišík, *Energetická politika v rozšírenej Európskej únii. Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska*, Praha 2013, s. 99.

¹³ *National Perspectives on Russia: European Foreign Policy in the Making?*, eds. M. David, J. Gower, H. Haukkala, Routledge, New York 2013, s. 175.

¹⁴ P. Sevc, *Polityka energetyczna Słowacji*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne państw Grupy Wyszehradzkiej. Jak zmieniają się relacje energetyczne w Europie*, red. J. Świątkowska, Kraków 2011, s. 46; cyt. za: J. Świątkowska, *Rola terminalu LNG w Świnoujściu w budowaniu bezpieczeństwa energetycznego państw Grupy Wyszehradzkiej*, [w:] *Terminal LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski*, red. J.J. Piątek, R. Podgórzeńska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 143.

¹⁵ *Eastring – alternatywa dla Gazociągu Południowego?*, Sputniknews.com, 3.11.2017, <https://pl.sputniknews.com/gospodarka/201711036622620-sputnik-eastring-gazociag-poludniowy> [dostęp: 27.06.2018].

kryzysu gazowego w 2009 r. nie może liczyć na przychylną politykę władz rosyjskich. Słowacy unikają bezpośredniego sporu z Gazpromem (np. w trybunale arbitrażowym), jednak domagają się wsparcia od Komisji Europejskiej, która chciała, aby Słowacja uruchomiła rewers na Ukrainę. Utrzymywanie rewersu ma natomiast pomóc Słowacji w uzyskaniu rekompensaty za zwiększone wydatki za gaz z rynków spotowych oraz zapewnić stabilność dostaw z Zachodu w przypadku zaostrzenia się kryzysu gazowego¹⁶.

Ze względu na swoje tranzytowe znaczenie Słowacja odgrywa istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa gazowego Europy. Ponieważ pewna część gazu przesyłanego do odbiorców w UE przepływa przez Słowację, państwu temu zależy na utrzymaniu tranzytowej pozycji¹⁷. Zasadnicze znaczenie ma zapewnienie przesyłu dotychczasowych ilości gazu transportowanego przez terytorium Słowacji, co oznaczałoby wzmocnienie pozycji tego państwa jako ważnego partnera w sferze bezpieczeństwa gazowego Europy. Pozycji tej zagrażają jednak inicjatywy rurociągowo omijające terytorium Europy Środkowej, z których najważniejszą jest rozbudowywany Nord Stream. Słowacka sieć transportu gazu jest połączona ponadto z sieciami transportowymi Ukrainy, Czech i Austrii, co umożliwi przepływ surowca ponad granicami państwowymi, zwiększając bezpieczeństwo Europy Środkowej i Wschodniej¹⁸.

W stronę dywersyfikacji dostaw

Dla Słowacji ważne jest promowanie skutecznej i opłacalnej dywersyfikacji źródeł dostaw gazu i tras przesyłu tego surowca, co wymaga wspierania inwestycji w infrastrukturę. W tym celu pożądane stało się stworzenie warunków dla zaangażowania Słowacji w międzynarodowe projekty. Jak pokazał czas, wiele z nich nie zostało zresztą zrealizowanych, jak np. Nabucco czy South Stream; pojawiła się także propozycja przedłużenia gazociągu Blue Stream na Węgry. Szereg realizowanych (i planowanych) inicjatyw, które można uznać za wyraz dywersyfikacji tras transportu gazu do Europy można jednocześnie uznać za konkurencję dla sieci transportowych wiodących przez terytorium Słowacji. Przykładem takiej inwestycji jest Gazociąg Północny, mający negatywny wpływ na ilości gazu przesyłane przez terytorium Słowacji¹⁹. Realizacja tego rurociągu jest zresztą wyrazem skutecznego wykorzystywania przez Rosję braku spójności i jedności UE w kwestiach energetycznych²⁰.

¹⁶ J. Groszkowski, A. Sadecki, *Słowacja i Węgry wobec dostaw gazu na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 8.10.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/slowacja-i-wegry-wobec-dostaw-gazu-na-ukraine> [dostęp: 16.11.2017].

¹⁷ *Stratégia energetickej bezpečnosti...*, op. cit., s. 40.

¹⁸ *Ibidem*, s. 52–53.

¹⁹ *Ibidem*, s. 50–51.

²⁰ K.M. Pronińska, *Bezpieczeństwo energetyczne w stosunkach UE–Rosja*, Elipsa, Warszawa 2012, s. 319.

Zmiana w podejściu Słowacji do problemu dywersyfikacji dostaw była głównie wynikiem kryzysu na Ukrainie. Słowacja od dawna miała istotne powody, aby szukać współpracy gospodarczej z Moskwą: większość dostaw gazu, a także paliwa jądrowego dla wybudowanych w Rosji elektrowni jądrowych pochodzi z FR, prócz tego niektóre z podstawowych urządzeń obronnych nadal są kupowane od rosyjskich producentów. Warto zauważyć, że gdy wiosną 2014 r. UE omówiła pierwszą turę sankcji wobec Rosji, Słowacja (wraz z kilkoma innymi państwami) starała się zmniejszyć dolegliwość stąd wynikające, mając nadzieję na zabezpieczenie swoich interesów. Najwyżsi urzędnicy rządowi w Bratysławie ostrzegali przed zbyt radykalnymi działaniami wobec Rosji, obawiając się, że Słowacja wraz z innymi państwami Europy Środkowej będzie narażona na kontrofensywę ze strony Kremla. Jednocześnie dostawy gazu z Rosji zostały zredukowane o 50% po tym, jak Słowacja rozpoczęła w 2014 r. dostawy gazu na Ukrainę poprzez odwrócony przepływ gazu. Poza tym Rosja opowiedziała się za projektem Turkish Stream, który może radykalnie zmienić rosyjski tranzyt gazu z Ukrainy i Słowacji, pozbawiając Słowację zysków z opłat tranzytowych. Słowacja jest zainteresowana połączeniami gazowymi z Polską, co oznacza zmniejszenie negatywnych skutków ewentualnego odcięcia dopływu gazu z kierunku wschodniego²¹.

Jak wskazuje *Strategia bezpieczeństwa energetycznego (Stratégia energetickej bezpečnosti)*, istotne jest powstanie zliberalizowanego rynku gazu jako narzędzia zapewniające bezpieczeństwo dostaw tego surowca. Według *Strategii...* długoterminowe umowy z dostawcami gazu poza UE są narzędziem wzmacniającym bezpieczeństwo gazowe. Ponadto konieczne jest dokonanie ponownej oceny mechanizmu działania w sytuacjach awaryjnych, podobnie jak promowanie skutecznej i opłacalnej dywersyfikacji zarówno źródeł, jak i szlaków tranzytu gazu. W świetle *Strategii...* ważne jest także stworzenie warunków dla zaangażowania Słowacji w międzynarodowe projekty gazowe. Nacisk położono

²¹ J. Kobzova, *View from Bratislava: Slovakia Changes Course on Russia*, The European Council on Foreign Relations, 9.03.2015, http://www.ecfr.eu/article/commentary_slovakia_changes_course_on_russia311312 [dostęp: 5.04.2018]. Premier Słowacji Robert Fico oświadczył w 2016 r., że sankcje wobec Rosji są nieskuteczne i szkodzą interesom gospodarczym Unii Europejskiej oraz Słowacji, przynosząc natomiast korzyści USA. Szef słowackiego rządu w wywiadzie dla agencji Reutera stwierdził, że sankcje te odrzuca, lecz jednocześnie zaznaczył, że nie będzie rozbił jedności UE w tej kwestii. W sierpniu 2016 r. premier Fico po spotkaniu z prezydentem Rosji Władimirem Putinem oświadczył, że sankcje Zachodu nie były skuteczne w tych sferach, na które miały wpłynąć; *Premier Słowacji: antyrosyjskie sankcje szkodzą UE, przynosząc korzyści USA*, Sputniknews.com, 18.09.2016, <https://pl.sputniknews.com/polityka/201609183901901-slowacja-fico-rosja-sankcje> [dostęp: 13.04.2018]. W 2007 r., w wyniku „kontroli energetycznej” ECFR dotyczącej stosunków 28 państw członkowskich Unii Europejskiej z Rosją, Słowacja znalazła się w grupie tzw. przyjaznych pragmatyków, obok Austrii, Belgii, Bułgarii, Finlandii, Węgier, Luksemburga, Malty i Słowenii. W sporządzonym raporcie napisano, że państwa te „utrzymują bliskie stosunki z Rosją i dążą do tego, aby ich interesy gospodarcze przekraczały cele polityczne”; J. Kobzova, *op. cit.*

również na zapewnienie bezpiecznego transportu gazu do Europy, a tym samym na stworzenie warunków do utrzymania pozycji Słowacji jako ważnego partnera w dziedzinie bezpieczeństwa dostaw gazu do Europy²².

W styczniu 2017 r. sieć transportowa Słowacji obejmowała niemal 2270 km gazociągów oraz cztery tłocznie. Pojemność sieci transportowej wynosiła ponad 90 mld m³ na rok. W przypadku zwiększenia zainteresowania transportem możliwe było zwiększenie istniejącej przepustowości sieci przesyłowej przy relatywnie niższych kosztach w porównaniu do wielu planowanych projektów. Nowe połączenie między sieciami transportowymi Słowacji i Węgier, które zbudowano po analizie sytuacji w trakcie tzw. kryzysu gazowego na początku 2009 r., zostało wprowadzone do eksploatacji komercyjnej w lipcu 2015 r. Połączenia z Czechami i Austrią są technicznie przygotowane dzięki wprowadzeniu modyfikacji w celu zapewnienia fizycznego odwrotnego przepływu gazu²³ (warto zauważyć, że w styczniu 2009 r. dokonano pierwszego odwrócenia przepływu gazu – z Czech na Słowację).

Alexander Duleba, dyrektor Slovak Foreign Policy Association (SFPA), stwierdził, że nie uważa uzależnienia od jednego dostawcy za problem lub niedogodność. Według niego po serii kryzysów gazowych surowiec ten stracił status wiarygodnego źródła energii, a z drugiej strony sytuacja Słowacji drastycznie się zmieniła od kryzysu gazowego w styczniu 2009 r. i obecnie państwo to jest znacznie bezpieczniejsze pod względem dostaw „błękitnego paliwa”²⁴. Władze Słowacji podejmują działania mające na celu wykorzystanie jej infrastruktury do łączenia rynków państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, m.in. promując gazociąg Eastring. Słowackie inicjatywy wpisują się w postępujący proces budowy unijnego rynku gazu, który motywuje kraje regionu do wzajemnej integracji i zacieśniania powiązań z zachodnimi rynkami gazowymi²⁵.

Słowacja stara się utrzymać charakter państwa tranzytowego, podobnie jak Ukraina, której znaczenie jest w tej mierze istotnie ograniczane. Poza wykorzystaniem swojego położenia na szlaku dostaw surowców pomiędzy Wschodem i Zachodem, Słowacja stara się także pozyskiwać „błękitne paliwo” z innych źródeł. Z punktu widzenia możliwości technicznych realne jest obecnie pozyskiwanie gazu z Norwegii. Surowiec z tego państwa przepływałby przez węzeł gazowy w Baumgartner na granicy słowacko-austriackiej. Gaz norweski stanowi jednakże dla Słowacji droższą alternatywę. Innym ważnym projektem jest powstanie terminala Adria LNG, którego pojemność mogłaby wynieść 10 mld m³^[26].

²² *Stratégia energetickej bezpečnosti...*, op. cit., s. 61–62.

²³ *Správa o výsledkoch...*, op. cit.

²⁴ P. Szalai, op. cit.

²⁵ T. Dąbrowski, J. Groszkowski, op. cit.

²⁶ *Stratégia energetickej bezpečnosti SR*, Slovenská inovačná a energetická agentúra, s. 48, https://www.sica.sk/materials/files/poradenstvo/legislativa/strategia_eb/seb.pdf [dostęp: 15.03.2018].

Współpraca z państwami sąsiedzkimi

Słowacja jest połączona rurociągami z sąsiadującymi państwami, co wzmacnia jej bezpieczeństwo gazowe. Duże znaczenie ma w szczególności istnienie wspomnianego już hubu gazowego Baumgarten, mogącego zapewnić dostawy strategicznego surowca. W lutym 2010 r. w Budapeszcie podpisano deklarację zawierającą decyzję o wspólnym rozwiązywaniu problemów energetycznych regionu. Oprócz Słowacji, Polski, Czech i Węgier podpisały ją również inne państwa regionu, czego wyrazem było nazwanie jej „projektem V4+”. Kooperacja miała obejmować przede wszystkim wspólne stanowisko na forum UE oraz wspólne inicjatywy infrastrukturalne. Głównym remedium na problemy dywersyfikacji kierunków dostaw gazu ziemnego miała być rozbudowa połączeń systemowych pomiędzy państwami oraz umożliwienie odwrócenia przepływu surowca²⁷.

Sposobem na dywersyfikację źródeł dostaw gazu byłoby podpisanie długoterminowej umowy w sprawie importu gazu norweskiego przez terytoria Niemiec i Czech. Istotny jest także wzrost eksploatacji złóż gazu na obszarze Słowacji, a także zwiększenie możliwości magazynowania surowca. SPP²⁸ podpisała również w 2009 r. dziesięcioletnie kontrakty z byłymi akcjonariuszami GDF Suez i E.ON Ruhrgas na dostarczenie 850 mln m³ gazu. Ważnym krokiem w kierunku wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego stała się umowa międzynarodowa zawarta między Słowacją a Węgrami pod koniec stycznia 2011 r. Istotne było umożliwienie budowy łącza do węgierskiej sieci (i węgierskich magazynów gazu): Słowacja zostałaby połączona z czeskimi, węgierskimi i polskimi gazociągami, uzyskując dostęp do Korytarza Północ–Południe, co pozwoliłoby na dostęp do skroplonego gazu z terminalu w Polsce (w Świnoujściu) i Chorwacji (na wyspie Krk)²⁹.

22 listopada 2013 r. w Bratysławie podpisano umowę między Słowacją i Polską w sprawie współpracy przy realizacji projektu gazociągu łączącego polską sieć transportową ze słowacką. Grupa robocza powołana na podstawie tej umowy rozpoczęła negocjacje na wypadek konieczności rozwiązywania problemów związanych z projektem. Słowacko-polskie połączenie międzysystemowe zostało w 2017 r. wsparte od strony finansowej kwotą prawie 108 mln euro³⁰. Powstanie połączenia niewątpliwie wsparłoby oba państwa w ich staraniach o zapewnienie większej dywersyfikacji dostaw gazu.

²⁷ J. Świątkowska, *op. cit.*, s. 149–150.

²⁸ SPP (Slovenský plynárenský priemysel) pozostaje najważniejszym graczem na rynku dostaw gazu na Słowacji, jednak należy mieć na uwadze dążenia do zmniejszania udziału najważniejszego dostawcy, którego udział w rynku gazu stanowił w 2017 r. ponad 55% całkowitych dostaw gazu do klientów końcowych na Słowacji. Podaż gazu była w tym roku realizowana również przez inne firmy; *Správa o výsledkoch...*, *op. cit.*

²⁹ S. Mothana Obadi, M. Korček, *op. cit.*, s. 161.

³⁰ *Správa o výsledkoch...*, *op. cit.*

W kwietniu 2014 r. Ukrtransgaz i Eustream porozumiały się w sprawie zbudowania gazociągu, który pozwoliłby na odwrotną dostawę gazu na Ukrainę. Rozwiązaniem było szybkie wdrożenie nieużywanego gazociągu Vojany–Użhorod³¹; może on dostarczyć 9,85 mld m³ gazu rocznie (a więc 27 mln m³ dziennie) w kierunku ukraińskim³². W 2016 r. import gazu ze Słowacji na Ukrainę zwiększył się o 22%³³. Przed świętami Bożego Narodzenia w 2016 r. ilość gazu przesyłanego przez ukraińskie linie prowadzące na Słowację spadła z 148,9 do 120,8 mln m³ dziennie³⁴.

Rewersowe dostawy gazu pochodzącego przede wszystkim z obszaru Federacji Rosyjskiej mają poważne znaczenie dla bezpieczeństwa gazowego Ukrainy. Według deklaracji strony ukraińskiej cena surowca sprowadzanego przez Słowację jest niższa niż 385 USD, a zatem pozostaje konkurencyjna wobec dostaw z Rosji. Uruchomienie rewersu na gazociągu Vojany–Użhorod jest rezultatem kompromisu między Słowacją a Ukrainą wypracowanego dzięki Komisji Europejskiej. Zgoda na rewers pozwoliła władzom w Bratysławie przedstawiać Słowację jako państwo, które w istotny sposób pomogło Ukrainie w sytuacji kryzysowej – dzięki temu Słowacja może odrzucać oskarżenia o nastawienie prorosyjskie. Punktem spornym w relacjach słowacko-ukraińskich pozostaje uruchomienie rewersu na gazociągu Braterstwo, a więc głównej magistrali tranzytowej rosyjskiego gazu na zachód. Ukraina zabiegała o zgodę Słowacji na ów duży rewers, gdyż zapewniłoby to techniczne możliwości importu z kierunku unijnego nawet do 30 mld m³ gazu rocznie, jednak Słowacja odrzucała ukraińskie zabiegi, argumentując, że stałoby to w sprzeczności z zapisami słowacko-rosyjskiego kontraktu gazowego³⁵.

Szczególnie istotna dla Słowacji jest współpraca z Węgrami. W styczniu 2011 r. rządy Węgier i Słowacji podpisały porozumienie dotyczące utworzenia gazociągu łączącego oba państwa³⁶. Jak stwierdził Viktor Orbán:

Dla nas, Węgrów, kwestią życia i śmierci jest to, by na Węgry tudzież z Węgier wychodziły gazociągi, dzięki którym będziemy mieli dostęp do polskiego terminala LNG i do gazu nierosyjskiego. Węgrzy i Słowacy zbudowali już swoje odcinki (gazociągów), zachęcam

³¹ *Ibidem*.

³² J. Groszkowski, W. Konończuk, *Gazowy rewers ze Słowacji na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 10.09.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/gazowy-rewers-ze-slowacji-na-ukraine> [dostęp: 19.03.2018].

³³ I. Trusewicz, *Import gazu ze Słowacji, Węgier i Polski na Ukrainę wciąż rośnie*, *Energianews*, 25.07.2016, <http://www.rp.pl/Energianews/307259953-Import-gazu-ze-Slowacji-Wegier-i-Polski-na-Ukraine-wciaz-rosnie.html> [dostęp: 6.09.2017].

³⁴ K. Rapoza, *For Europe Bound Gas, Russia Successfully By-Passing Ukraine*, *Forbes.com*, 30.12.2016, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/12/30/for-europe-bound-gas-russia-successfully-by-passing-ukraine/#4c2f363e3255> [dostęp: 14.12.2018].

³⁵ J. Groszkowski, W. Konończuk, *op. cit.*

³⁶ E. Szolnoki, M. Farkas, *Wyzwania polityki energetycznej Węgier*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne państw Grupy Wyszehradzkiej*, *op. cit.*, s. 67.

polski rząd, by razem ze Słowakami zbudować odcinek polsko-słowacki. [...] Mamy wtedy korytarz, w którym nie będzie żadnych wpływów rosyjskich³⁷.

Co ważne, Słowacja i Węgry podpisały memorandum o porozumieniu w sprawie gazociągu Eastring, który miałby przebiegać między tymi państwami, a także Rumunią i Bułgarią. Projekt ten zostanie scharakteryzowany w dalszej części opracowania.

Możliwość dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego zwiększyło powstanie terminala na gaz skroplony w Świnoujściu mogącego dostarczać surowiec do państw Europy Środkowej i Wschodniej. Dla Słowacji zasadnicze znaczenie ma wykorzystywanie swojego położenia dla zwiększenia zakresu bezpieczeństwa energetycznego. W maju 2015 r. słowacki operator gazowy Eustream przedstawił koncepcję ściślejszej integracji Słowacji z rynkami gazowymi Austrii i Czech, która zakładała m.in. utworzenie „wirtualnego gazociągu” w słowackim systemie gazowym, co ułatwiłoby handel gazem między czeskim a austriackim rynkiem. Wpływ na to miał fakt, że po uruchomieniu gazociągu Nord Stream w latach 2011–2014 przesył gazu przez Słowację spadł o 37%. Słowacja uruchomiła ponadto rewers gazowy na granicy z Ukrainą, co umożliwiło przesył surowca z Europy Zachodniej na wschód³⁸.

Wybrane inicjatywy dywersyfikacyjne

Do 2018 r. zaproponowano utworzenie „wirtualnego gazociągu” w ramach słowackiego systemu gazowego, co połączyłoby rynek czeski i austriacki hub w Baumgarten. Najambitniejszym projektem była przedstawiona w 2012 r. propozycja powołania środkowoeuropejskiego „regionu handlowego” Austrii, Czech i Słowacji (CEETR), zakładająca fuzję trzech rynków hurtowych (przy zachowaniu odrębności stref bilansujących) i ustanowienie wspólnego, wirtualnego punktu handlu gazem. Choć pomysł regionu handlowego silnie wspierał austriacki regulator E-Control oraz czeski operator gazowy NET4GAS, to słowacki Eustream bez podania jasnych powodów wycofał się z projektu w połowie 2013 r. Eustream nie poparł pomysłu zapewne dlatego, że jego realizacja prowadziłaby do utraty wpływów z opłat pobieranych na łącznikach z Austrią i Czechami³⁹.

Dążenie do wzmocnienia tranzytowej roli Słowacji spowodowało pojawienie się konkretnych propozycji rozwiązań infrastrukturalnych. We wrześniu 2014 r. Słowacja uruchomiła największy w Europie Środkowej rewers gazowy

³⁷ *Szef MSZ Węgier: Norwegia może w przyszłości odgrywać istotną rolę w zaopatrzeniu naszego kraju w gaz*, Wpolarityce.pl, 23.01.2018, <https://wpolarityce.pl/swiat/377901-szef-msz-wegier-norwegia-moze-w-przyszlosci-odgrywac-istotna-role-w-zaopatrzeniu-naszego-kraju-w-gaz> [dostęp: 23.01.2018].

³⁸ T. Dąborowski, J. Groszkowski, *op. cit.*

³⁹ *Ibidem.*

na Ukrainę, umożliwiającą dostawy w formie ciągłej na poziomie 14,6 mld m³ rocznie. W późniejszym czasie uruchomiono także łącznik między Słowacją i Węgrami, kontynuowane są także prace nad budową pierwszego łącznika gazowego z Polską, którego uruchomienie planowane jest pod koniec 2018 r. Eustream przedstawił propozycję zbudowania magistrali Eastring, łączącej Słowację przez Ukrainę lub Węgry z Rumunią i Bułgarią, o początkowej przepustowości 20 mld m³ (docelowo: 40 mld m³), umożliwiającej zarówno dostawy gazu z kierunku tureckiego do Europy Środkowej, jak i surowca z zachodnich hubów gazowych do państw Europy Południowo-Wschodniej. Podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Rydze władze Słowacji, Węgier, Rumunii i Bułgarii wstępnie poparły pomysł budowy magistrali⁴⁰.

Eastring mógłby stać się alternatywą dla Gazociągu Południowego, zapewniając dywersyfikację dostaw surowca do państw bałkańskich, a nawet do Turcji⁴¹. Eastring został pomyślany jako wewnętrzna arteria zwiększająca bezpieczeństwo gazowe Bałkanów, dostarczająca „błękitne paliwo” z obszaru Morza Czarnego, regionu Morza Kaspijskiego czy też Bliskiego Wschodu. Dywersyfikacja kierunków i źródeł dostaw dla Słowacji opiera się na tworzeniu innych możliwych tras, które zwiększyłyby bezpieczeństwa gazowe Europy Środkowej⁴², a powstały gazociąg niewątpliwie wpisująby się w te działania. Połączenie zapewniałoby dostęp do gazu oferowanego na rynku polskim (w tym LNG), a w przyszłości mogłoby oferować dostawy surowca z obszaru Morza Bałtyckiego oraz z pól eksploatacji tego niekonwencjonalnego paliwa w Polsce, nie tylko dla rynku słowackiego, ale dla całego regionu⁴³. Realizacja projektu Eastring może przyczynić się do wzrostu znaczenia roli Słowacji jako punktu tranzytowego dla połączeń gazowych⁴⁴.

Fakt pełnienia przez Słowację od lat 70. XX w. kluczowej roli w tranzyście rosyjskiego gazu na Zachód zapewniało jej znaczące wpływy do budżetu. Sytuacja ta zmieniła się jednak wraz z uruchomieniem gazociągu Nord Stream

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Eastring – alternatywa dla Gazociągu Południowego?* © Sputnik. Egor Aleyev, Sputnik-news.pl, 3.11.2017, <https://pl.sputniknews.com/gospodarka/201711036622620-sputnik-eastring-gazociag-poludniowy> [dostęp: 27.06.2018].

⁴² *PaNew gas pipeline will start in existing compressor station in Slovakia where should connect with Eustream's existing gas transit assets*, 1.11.2017, <https://www.neweurope.eu/article/slovakia-hungary-ink-eastring-agreement-lessen-reliance-russia> [dostęp: 14.12.2018].

⁴³ *Polish – slovak gas interconnector*, Eustream, http://www.eustream.sk/en_transmission-system/en_pl-sk-interconnector [dostęp: 25.02.2019]. Połączenie polskiego i słowackiego systemu przesyłowego może umożliwić polskim podmiotom dostęp do dostaw gazu z Korytarza Południowego, mającego dostarczać surowiec z regionu Morza Kaspijskiego, lub dostęp do dostaw LNG z Morza Adriatyckiego. Analizowane połączenie oprócz zapewnienia dostępu do gazu oferowanego na rynku polskim (w tym LNG) może w przyszłości oferować możliwość dostaw surowca z obszaru Morza Bałtyckiego oraz z pól eksploatacji gazu niekonwencjonalnego w Polsce, nie tylko na rynek słowacki, ale dla całego regionu; *ibidem*.

⁴⁴ *Správa o výsledkoch..., op. cit.*

w listopadzie 2011 r. Słowacko-rosyjska umowa dotycząca tranzytu gazu do 2028 r. zobowiązuje Gazprom do korzystania ze słowackiej infrastruktury w ramach klauzuli *ship or pay*. Problemem jest jednakże zapowiedź Rosji o rezygnacji z tranzytu gazu przez Ukrainę po 2018 r., co przyjmowane jest na Słowacji z niepokojem. Strategia eksportowa Rosji, zakładająca omijanie Ukrainy, zmusza Eustream do szukania nowych rozwiązań biznesowych. Należy zaznaczyć, że dla Eustreamu i słowackich władz ważniejsza od dywersyfikacji źródła surowca jest dywersyfikacja tras dostaw. Obie strony podkreślają dążenie do utrzymania bliskiej współpracy z Gazpromem w zakresie dostaw i tranzytu gazu. Zdaniem premiera Fico projekt Eastring można pogodzić z rosyjskimi planami przesyłu gazu przez Turcję, jednak Słowacja stara się stworzyć dodatkowe możliwości wykorzystania swojej infrastruktury. Jak zauważyli Dąborowski i Groszkowski, proces środkowoeuropejskiej integracji gazowej między Austrią, Czechami i Słowacją nie byłby możliwy bez ścisłych powiązań infrastrukturalnych tych państw. Proces integracji wzmacniają również powiązania kapitałowe spółek: czeski holding energetyczny EPH ma kontrolę menedżerską i 49% akcji słowackiego operatora Eustream, a ten z kolei ma 15% udziałów w austriackim hubie CEGH. Gdyby proces integracji rynków gazowych Austrii, Czech i Słowacji powiódł się, miałyby duże znaczenie dla perspektyw stworzenia wspólnego rynku gazu w Grupie Wyszehradzkiej (proces budowy regionalnego rynku gazu V4 został zainicjowany w połowie 2013 r.)⁴⁵.

Na uwagę zasługuje polsko-słowackie połączenie gazowe. W marcu 2012 r. podpisano umowę w sprawie opracowania studium wykonalności dla tej inwestycji⁴⁶. Połączenie przyczyni się do zwiększenia regionalnego bezpieczeństwa dostaw oraz integracji rynków gazu w regionie, pozwalając na dywersyfikację źródeł surowca dla całej Europy Środkowo-Wschodniej. W wyniku realizacji tego projektu państwa regionu uzyskają bezpośredni dostęp do nowych źródeł dostaw gazu z kierunku północnego – za sprawą terminali LNG na Morzu Bałtyckim oraz z Norwegii (przez gazociąg Baltic Pipe), jak również z kierunku południowego – przez połączenie międzysystemowe Słowacja-Węgry, a także planowany gazociąg Eastring, co pozwoli na poprawę efektywności rynków gazu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej⁴⁷.

Stronami projektu, który połączy systemy przesyłowe Polski i Słowacji, są Gaz-System i Eustream a.s, a więc polski i słowacki operator systemu przesyłowego⁴⁸. Komisja Europejska w październiku 2013 r. przyznała inwestycji status

⁴⁵ T. Dąborowski, J. Groszkowski, *op. cit.*

⁴⁶ *Polish-slovak gas interconnector...*, *op. cit.*

⁴⁷ *Gaz-System zawarł porozumienie ws. realizacji gazociągu Polska-Słowacja*, Wprost.pl, 30.04.2018, <https://www.wprost.pl/swiat/10121498/gaz-system-zawarl-porozumienie-ws-realizacji-gazociagu-polska-slowacja.html> [dostęp: 21.05.2018].

⁴⁸ *Gazociąg Polska-Słowacja*, Gaz-System, <http://www.gaz-system.pl/nasze-inwestycje/integracja-z-europejski-systemem/polska-slowacja> [dostęp: 14.12.2018].

„Projektu wspólnego zainteresowania” (PCI)⁴⁹. Co ważne, wydana została decyzja środowiskowa dla gazociągu Polska–Słowacja, a w lutym 2017 r. Gaz-System i Eustream otrzymały dofinansowanie UE w ramach instrumentu Connecting Europe Facility (CEF) na prace budowlane związane z tym projektem w łącznej kwocie ok. 108 mln euro (dofinansowanie objęło budowę gazociągu Strachocina–Granica RP oraz tłoczni gazu w Strachocinie). Gazociąg Strachocina–Granica RP ma liczyć ok. 59 km (całkowita długość interkonektora z uwzględnieniem gazociągu po stronie słowackiej – 165 km), natomiast szacowany koszt jego budowy to ok. 356 mln zł. Rozpoczęcie robót budowlanych zaplanowano na drugą połowę 2018 r., zaś ich zakończenie na 2020 r.⁵⁰

Trasa gazociągu ma przebiegać w województwie podkarpackim przez gminy: Sanok, Bukowsko oraz Komańcza. Nawiązanie współpracy ze słowackim operatorem stanowi element strategii realizowanej przez Gaz-System w zakresie aktywnego uczestnictwa spółki w tworzeniu zintegrowanej sieci gazociągów w Europie Środkowej. Inwestycja jest realizowana na podstawie zapisów Ustawy z 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu⁵¹. Gazociąg został wpisany do katalogu projektów towarzyszących inwestycjom w zakresie terminalu na podstawie Ustawy z 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu oraz ustawy o gospodarce nieruchomościami⁵².

Połączenie gazowe Polska–Słowacja wraz z rozbudową wewnętrznej infrastruktury gazu ziemnego na terytorium RP ma stanowić część Korytarza Północ–Południe – kluczowego, bo mającego na celu zwiększenie dywersyfikacji i bezpieczeństwa dostaw surowca w Europie Środkowej. Co ważne, powstanie gazociągu otworzyłoby słowacki rynek na import gazu z terminalu LNG w Świnoujściu⁵³. Polska i Słowacja mogą zyskać bezpośredni dostęp do różnorodnych źródeł dostaw gazu, np. przez Eastring i Baltic Pipe. Wraz z planowaną rozbudową wewnętrznego systemu przesyłowego w Polsce i rozwojem połączeń

⁴⁹ W kwietniu 2017 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie wydał Decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach dla realizacji przedsięwzięcia „Budowa międzysystemowego gazociągu stanowiącego połączenie systemów przesyłowych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Słowackiej wraz z infrastrukturą niezbędną do jego obsługi – gazociąg Strachocina–Granica RP”; *ibidem*.

⁵⁰ *Ważna decyzja dla połączenia systemu gazowego Polski i Słowacji*, Gazownictwo.wnp.pl, 9.05.2017, http://gazownictwo.wnp.pl/wazna-decyzja-dla-polaczenia-systemu-gazowego-polski-i-slowacji,297653_1_0_0.html [dostęp: 9.01.2019].

⁵¹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu

ziemnego w Świnoujściu, Dz.U. z 2009 r., Nr 84 poz. 700.

⁵² Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu oraz ustawy o gospodarce nieruchomościami, Dz.U. z 2014 r., poz. 906.

⁵³ *Ważna decyzja dla połączenia systemu gazowego...*, *op. cit.*

w Europie Środkowo-Wschodniej projekt ten przyczyni się do stworzenia silnego i stabilnego rynku regionalnego z bezpieczeństwem opartym na zdywersyfikowanych źródłach gazu⁵⁴. Połączenie gazowe pomiędzy Polską a Słowacją ma spełniać ponadto szereg funkcji, w tym:

- zwiększenie możliwości pokrycia zapotrzebowania na surowiec odbiorców krajowych przez ustanowienie nowej drogi transportu i nowego źródła gazu;
- zabezpieczenie dostaw surowca w sytuacjach kryzysowych oraz zmniejszające się możliwości dostaw od strony Ukrainy;
- doprowadzenie gazu do południowo-wschodniej części Polski, gdzie istnieje rozbudowany system przesyłowy oraz infrastruktura magazynowa;
- eksport gazu z Polski w oparciu o dostawy z terminala LNG w Świnoujściu⁵⁵.

Podsumowanie

Dzięki swojemu położeniu Słowacja przez lata nie musiała obawiać się odcięcia czy też zmniejszenia dostaw „błękitnego paliwa”, w związku z czym władze tego państwa przez szereg lat nie czyniły istotnych starań na rzecz zwiększenia swojego bezpieczeństwa gazowego. Kompleksowa współzależność, istniejąca w relacjach słowacko-rosyjskich, nie zawsze przebiegała jednak bezkonfliktowo. Punktem zwrotnym okazał się wybuch kryzysu gazowego w 2009 r., którego szkodliwe dla słowackiej gospodarki następstwa zmobilizowały władze tego państwa do poszukiwania możliwości dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw.

Władze Słowacji są świadome kresu swojej pozycji państwa szczególnie istotnego dla Rosji ze względu na tranzyt gazu. Dowodem tego jest powstanie Nord Stream 1, a realnym zagrożeniem – możliwość zbudowania Nord Stream 2. Pominięcie w tranzyście gazu Ukrainy pociąga za sobą bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa gazowego Słowacji i utratę posiadanego od dekad statusu. Stąd też tak istotne jest wspieranie powstawania innych tras poza tymi, które prowadziłyby z Federacji Rosyjskiej przez Ukrainę na Słowację. Inwestycje takie pozwolą także zabezpieczyć Słowację w przypadku zmniejszenia dostaw rosyjskiego surowca przesyłanego przez Ukrainę.

Zasadnicze znaczenie dla zwiększenia bezpieczeństwa gazowego Słowacji ma dywersyfikacja dostaw tego paliwa. Działań zmierzających do realizacji obranego celu nie należy jednak odrywać do inicjatyw realizowanych w Europie Środkowej, w szczególności zaś budowy Korytarza Północ-Południe, mającego zwiększyć poziom dywersyfikacji i stabilności dostaw surowca, a ponadto zapewnić konkurencyjność regionalnego rynku gazu. Na uwagę zasługuje

⁵⁴ C. Patricolo, *EU to Fund New Poland-Slovakia Gas Pipeline*, 4.01.2018, <http://emerging-europe.com/in-brief/eu-to-fund-new-poland-slovakia-gas-pipeline> [dostęp: 22.03.2019].

⁵⁵ *Gazociąg Polska-Słowacja...*, *op. cit.*

powstanie połączenia gazowego Polska–Słowacja: projekt ten ma stanowić część wspomnianego korytarza i umożliwić import na Słowację surowca z terminalu LNG w Świnoujściu. Istotna jest budowa interkonektora gazowego łączącego Polskę i Słowację, podobnie jak i innych połączeń z sąsiednimi państwami, co może wpisywać się we współpracę na poziomie V4 i V4+, a także – szerzej – w ramach Trójmorza.

Jak wskazano, gaz do Słowacji może być sprowadzony z różnych źródeł; jej sieć gazowa jest połączona z sieciami Ukrainy, Czech, Austrii i Węgier. Pogorszenie się relacji między Rosją i Ukrainą wpłynęło na bezpieczeństwo gazowe szeregu państw położonych w Europie Środkowej, w tym także Słowacji, motywując je do dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw „błękitnego paliwa”. Ważnym projektem jest budowa gazociągu Eastring, łączącego Słowację, Węgry, Rumunię i Bułgarię. Biorąc pod uwagę jego przepustowość, mógłby on stać się istotnym narzędziem dywersyfikacji dostaw surowca do różnych odbiorców. Gaz ziemny może być także sprowadzany z Norwegii (przez węzeł gazowy w Baumgartner), a istotnym przedsięwzięciem mógłby stać się terminal na gaz skroplony Adria.

Odnosząc się do aktualnej pozycji Federacji Rosyjskiej w systemie bezpieczeństwa gazowego Słowacji, należy stwierdzić, że ten kluczowy dostawca węglowodorów do Europy jest niekwestionowanym liderem wśród innych importerów. Jak wykazano, nie ma – tak obecnie, jak i w przewidywalnej przyszłości – państwa, które mogłoby zastąpić Rosję jako najważniejszego importera gazu. Przedstawione sposoby dywersyfikacji dostaw mają zatem stosunkowo niewielkie znaczenie na tle importu będącego udziałem Federacji Rosyjskiej. Należy przy tym zaznaczyć, że jak dotąd Rosja przejawia dużą skuteczność w kształtowaniu optymalnych dla siebie tras przesyłu surowca, na co szereg państw Europy Środkowej i Wschodniej ma nader ograniczony wpływ i co zagraża ich bezpieczeństwu gazowemu.

Należy wreszcie stwierdzić, że zapewnienie dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu na obszar Słowacji stanowi niewątpliwie duże wyzwanie stojące przed władzami w Bratysławie. Starając się określić perspektywy zapewnienia bezpieczeństwa gazowego Słowacji, należy przyjąć, że w przewidywalnej przyszłości kluczowym dostawcą surowca pozostanie nadal Federacja Rosyjska, choć państwo to w razie znacznego zmniejszenia wolumenów gazu ziemnego przesyłanego przez jej terytorium może utracić stabilność dostaw „błękitnego paliwa” na swoje terytorium.

Bibliografia

- Bieleń S., *Czas próby w stosunkach międzynarodowych*, Aspra, Warszawa 2017.
- Błoński M., *Bezpieczeństwo energetyczne jako element systemu bezpieczeństwa zbiorowego Unii Europejskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne wyzwaniem XXI wieku*, red. Z. Lach, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2013.

- Dąborowski T., Groszkowski J., *Słowacja: poszukiwanie nowego miejsca na mapie gazowej regionu*, „Analizy OSW”, 27.05.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-05-27/slowacja-poszukiwanie-nowego-miejsca-na-mapie-gazowej-regionu> [dostęp: 9.06.2017].
- Eastring – alternatywa dla Gazociągu Południowego?*, Sputnik. Egor Aleyev, Sputniknews.pl, 3.11.2017, <https://pl.sputniknews.com/gospodarka/201711036622620-sputnik-eastring-gazociag-poludniowy> [dostęp: 27.06.2018].
- Gazociąg Polska–Słowacja*, Gaz-System, <http://www.gaz-system.pl/nasze-inwestycje/integracja-z-europejski-systemem/polska-slowacja> [dostęp: 14.12.2018].
- Gaz-System zawarł porozumienie ws. realizacji gazociągu Polska-Słowacja*, Wprost.pl, 30.04.2018, <https://www.wprost.pl/swiat/10121498/gaz-system-zawarl-porozumienie-ws-realizacji-gazociagu-polska-slowacja.html> [dostęp: 21.05.2018].
- Groszkowski J., Konończuk W., *Gazowy rewers ze Słowacji na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 10.09.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/gazo-wy-rewers-ze-slowacji-na-ukraine> [dostęp: 19.03.2018].
- Groszkowski J., Sadecki A., *Słowacja i Węgry wobec dostaw gazu na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 8.10.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/slowacja-i-wegry-wobec-dostaw-gazu-na-ukraine> [dostęp: 16.11.2017].
- Kobzova J., *View from Bratislava: Slovakia Changes Course on Russia*, The European Council on Foreign Relations, 9.03.2015, http://www.ecfr.eu/article/commentary_slovakia_changes_course_on_russia311312 [dostęp: 5.04.2018].
- Mišík M., *Energetická politika v rozšírenej Európskej únii. Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska*, Praha 2013.
- Mothana Obadi S., Korček M., *Energetická bezpečnosť Európskej únie so zameraním na ropu a zemný plyn: Teoretické pohľady a empirické dôkazy*, SAV, Bratislava 2014.
- National Perspectives on Russia: European Foreign Policy in the Making?*, eds. M. David, J. Gower, H. Haukkala, Routledge, New York 2013.
- New Gas Pipeline Will Start in Existing Compressor Station in Slovakia Where Should Connect with Eustream's Existing Gas Transit Assets*, 1.11.2017, <https://www.neweurope.eu/article/slovakia-hungary-ink-eastring-agreement-lesser-reliance-russia> [dostęp: 14.12.2018].
- Patricolo C., *EU to Fund New Poland-Slovakia Gas Pipeline*, 4.01.2018, <http://emerging-europe.com/in-brief/eu-to-fund-new-poland-slovakia-gas-pipeline> [dostęp: 22.03.2019].
- Polish-slovak gas interconnector*, Eustream, http://www.eustream.sk/en_transmission-system/en_pl-sk-interconnector [dostęp: 25.02.2019].
- Premier Słowacji: antyrosyjskie sankcje szkodzą UE, przynosząc korzyści USA*, Sputniknews.com, 18.09.2016, <https://pl.sputniknews.com/polityka/201609183901901-slowacja-fico-rosja-sankcje> [dostęp: 13.04.2018].
- Pronińska K.M., *Bezpieczeństwo energetyczne w stosunkach U–Rosja*, Elipsa, Warszawa 2012.
- Rapoza K., *For Europe Bound Gas, Russia Successfully By-Passing Ukraine*, Forbes.com, 30.12.2016, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/12/30/for-europe-bound-gas-russia-successfully-by-passing-ukraine/#4c2f363e3255> [dostęp: 14.12.2018].
- Slovensko ostáva jednou z najzraniteľnejších krajín EÚ v prípade prerušenia dodávok plynu*, Webnoviny.sk, 24.11.2017, <https://www.webnoviny.sk/slovensko-ostava->

- jednou-z-najzranitelnejsich-krajin-eu-v-pripade-prerusenja-dodavok-plynu [dostęp: 15.01.2019].
- Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok plynu*, Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, <http://www.economy.gov.sk/uploads/files/o12GkcSI.pdf> [dostęp: 5.03.2018].
- Stratégia energetickej bezpečnosti SR*, Slovenská inovačná a energetická agentúra, https://www.siea.sk/materials/files/poradenstvo/legislativa/strategia_eb/seb.pdf [dostęp: 15.03.2018].
- Szalai P., *Budúcnosť zemného plynu vidia na Slovensku aj zástancovia obnoviteľných energií*, Oplyne.info, 28.03.2017, <http://www.oplyne.info/buducnost-zemneho-plynu-vidia-na-slovensku-aj-zastancovia-obnovitelnych-energi> [dostęp: 19.12.2018].
- Szef MSZ Węgier: Norwegia może w przyszłości odgrywać istotną rolę w zaopatrywaniu naszego kraju w gaz*, Wpolityce.pl, 23.01.2018, <https://wpolityce.pl/swiat/377901-szef-msz-wegier-norwegia-moze-w-przyszlosci-odgrywac-istotna-role-w-zaopatrywaniu-naszego-kraju-w-gaz> [dostęp: 23.01.2018].
- Szolnoki E., Farkas M., *Wyzwania polityki energetycznej Węgier*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne państw Grupy Wyszehradzkiej. Jak zmieniają się relacje energetyczne w Europie*, red. J. Świątkowska, Kraków 2011.
- Świątkowska J., *Rola terminalu LNG w Świnoujściu w budowaniu bezpieczeństwa energetycznego państw Grupy Wyszehradzkiej*, [w:] *Terminal LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski*, red. J.J. Piątek, R. Podgórzńska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Stratégia energetickej bezpečnosti SR*, Slovenská inovačná a energetická agentúra, https://www.siea.sk/materials/files/poradenstvo/legislativa/strategia_eb/seb.pdf [dostęp: 15.03.2018].
- Trusewicz I., *Import gazu ze Słowacji, Węgier i Polski na Ukrainę wciąż rośnie*, Energianews, 25.07.2016, <http://www.rp.pl/Energianews/307259953-Import-gazu-ze-Slowacji-Wegier-i-Polski-na-Ukraine-wciaz-rosnie.html> [dostęp: 6.09.2017].
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu, Dz.U. z 2009 r., Nr 84 poz. 700.
- Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu oraz ustawy o gospodarce nieruchomościami, Dz.U. z 2014 r., poz. 906.
- Ważna decyzja dla połączenia systemu gazowego Polski i Słowacji*, Gazownictwo.wnp.pl, 9.05.2017, http://gazownictwo.wnp.pl/wazna-decyzja-dla-polaczenia-systemu-gazowego-polski-i-slowacji,297653_1_0_0.html [dostęp: 9.01.2019].

Gas security of Slovakia.

Future Outlook and Barriers of Diversification

After the gas crisis in 2009 Slovakia tried to diversify the sources and directions of gas supply. The Slovak authorities are aware that its position as a transit country grows less and less; this country is particularly important for transit of Russian gas, passing over Ukraine. Therefore, it is important to expand the infrastructural connections linking Slovakia with other Central European countries, also as part of the North-South Corridor project. According to the analysis neither now nor in the

foreseeable future there is a country that could replace Russia as the most important gas importer. If the volumes of natural gas sent through Slovakia are significantly reduced this may lead to instability of gas supply to this country.

Key words: security, gas, Slovakia, future outlook, barriers, diversification

Bezpieczeństwo gazowe Słowacji. Perspektywy i bariery dywersyfikacji

Słowacja po kryzysie gazowym w 2009 roku poczyniła starania zmierzające do poszukiwania możliwości dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw tego paliwa. Władze Słowacji są przy tym świadome kresu swojej pozycji państwa szczególnie istotnego dla Rosji ze względu na tranzyt gazu, na co wpływ ma pominięcie w tranzycie gazu Ukrainy. Istotna jest zatem rozbudowa połączeń infrastrukturalnych wiążących Słowację z innymi państwami Europy Środkowej, także w ramach budowy Korytarza Północ – Południe. Jak wykazano, nie ma tak obecnie, jak i w przewidywalnej przyszłości państwa, które mogłoby zastąpić Rosję jako najważniejszego importera gazu. Należy uznać za realne, to, że w razie znacznego zmniejszenia wolumenów gazu ziemnego, przesyłanego przez terytorium Słowacji państwo to może utracić stabilność dostaw gazu na swoje terytorium.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, gaz, Słowacja, perspektywy, bariery, dywersyfikacja